

SCRISUL banăţean

REVISTĂ TRIMESTRIALĂ A UNIUNII JURNALIȘTILOR DIN BANATUL ISTORIC
COFINANȚATĂ DE CONSILIUL JUDEȚEAN TIMIȘ

DIRECTOR: VASILE TODI

SERIE NOUĂ - ANUL I NR. 2 (2) 2012

Ion Marin ALMĂJAN
Cum s-a împărțit
Banatul?

Răzvan HRENOSCHI
Și totuși ...

Ioan HAȚEGAN
Timișoara, în documente
îngălbenite...

Atanase ȘTEFU
Transfigurarea

Interviu
Monica GAIȚA
și invitatul său

Ana-Maria COTOȘPAN
Artificii convergente

Marius MATEI
Portul tradițional - certifi-
catul nostru de noblețe

Ion Marcel VELA
Rădăcinile mele au un
nume ...

Vasile TODI
Până la capăt ...

Șerban FOARȚĂ

BALADA BAIONETEI DIN BAYONNE

Olanda vine din Olanda,
cașmirul vine din Cașmir;
că ni s-a ofilit ghirlanda,
cu toate astea, nu mă mir...
...Am mai dansat o arleziană,
a mai căzut un batalion:
sclipea-n Artois o arteziană
și-o baionetă, la Bayonne.

De la Berlin venea berlina
și indigoul, de la Ind;
iubea Marcel pe Albertina
și era foarte suferind...
... Și ne-a cuprins indiferența,
și-a mai pocnit câte-un balcon;
sclipesc faianțele-n Faenza
și baionetele,-n Bayonne.

Voltaire dormea într-o volteră
și, între timp, filosofa;
a mai trecut de-atunci o eră,
a mai căzut câte-o sofă...
... De ce se clatină iatacul
și cad ghiulele pe balcon?
Opriți,
opriți,
opriți atacul
la baionetă, la Bayonne!

ÎNCHINARE

A mai trecut o belepocă;
adio, domnule baron!...
... Sclipește-n soare, echivocă,
o baionetă, la Bayonne.

Cel mai concret, mai real și mai autentic mod de a fi al lui a fi este transfigurarea. Până la urmă nimic nu e mai real și mai viu decât creația în întâlnirea ei cu celălalt. În afara ei există doar

neantul limitei care constituie lumea creată. Fără transfigurare nu există, în ceea ce privește ființa decât abisul nemișcat al morții. Dumnezeu stă în transfigurare. Existența însăși este transfigurare și sublim. Marca lui Dumnezeu în lume sau existența este transfigurarea însăși. Când ființa se sublimază își autentifică dumnezeirea. Se emană pe sine în Dumnezeu. Aici e cheia vieții: Ființa care este transfigurarea lui Dumnezeu, prin Dumnezeu, se manifestă în Dumnezeu. Nu ideea de Dumnezeu îl certifică pe Dumnezeu, ci ideea însăși. Sigur că lucrurile acestea sunt nedemonstrabile după criterii logice și îi pot dezamăgi cumva pe cei obsedați să observe lumea prin lupa acestor criterii, care în fond sunt folositoare și necesare, dar numai pentru a ajunge în preajma adevărului, niciodată la adevăr. Adevărul stă în transfigurare și sublimare. Adevărul e mai mare decât logica. Adevărul e mai complet și niciodată suficient sieși asemenea logicii. Marea taină a adevărului stă tocmai în aceasta din urmă. Adevărul

nu poate să se mulțumească doar cu el însuși. El nu suferă de fixitatea construcției logice. Adevărul este un Puck, se joacă, chiar și cu el însuși, rămânând în același timp el însuși. Transfigurarea nu se fundamentează în concept și nici în discurs. E un paradox aici, dar doar din punctul de vedere al logicii. Adevărul nu se constituie și nu se supune discursului. Transfigurarea este prezența lui Dumnezeu în ființă, iar sublimarea este prezența ființei în Dumnezeu. Din acest motiv al dedublării și al coincidenței, adevărul nu poate fi înțeles, ci simțit. El se manifestă în simultaneitate. Adevărul nu se izolează nici în fenomen și nici în noumen și nici nu-l interzice pe obiect subiectului. Așa se explică nevoia fundamentală a ființei, ca în raportul ei cu lumea, cosmosul etc. de a nu se mulțumi cu postura de parte a unui întreg nedeterminat, ci dimpotrivă de a căuta să se simtă una cu lumea, și apoi disperarea caracteristică ființei, grija cum o definea Heidegger, de a ieși din izolarea arbitrară a abisului și integrarea în des-

tinul universal al Adevărului-Tot care-și găsește expresia desăvârșită în experiența religioasă autentică, liberă, de tip profetic-monahal, în care adevărul penetrează nu din exterior sau din vreo altă formă externă de comunicare (dogmatico-instituționalizată), ci din interior, printr-o experiență profundă, în care lumea își dezvăluie tainele până dincolo de concept. Transfigurarea și sublimul sunt manifestări de tip mitic în care adevărul se arată nemijlocit și liber ca moment complet de legare a lumii cu ea însăși. Orice adevăr care rupe lumea nu e un adevăr. Transfigurarea și sublimul sunt mărci ale demnității cosmice. Iar demnitatea este o chestiune esențială, pentru că ea nu are grad de comparație. Demnitatea e demnitate de la un capăt la altul. De la ființă până la Dumnezeu. Pe asta ori o ai ori n-o ai. Nu se negociază.

Jean-François Millet - Culegătoarele de spice, 1857. Muzeul Orsay, Paris

comparație. Demnitatea e demnitate de la un capăt la altul. De la ființă până la Dumnezeu. Pe asta ori o ai ori n-o ai. Nu se negociază.

Ce ție nu-ți place, altuia nu-i face. Că nu toată lumea are aceleași gusturi.

(G.B. Shaw)

Paradoxul homosexualilor este că, deși nu reușesc să se reproducă, sunt în fiecare an din ce în ce mai mulți.

(Tristan Bernard)

Statisticile sunt precum costumele de baie: îți arată ce știe toată lumea și îți ascund exact ceea ce ai fi vrut să afli.

(Georges Vedel)

Un bărbat nu este complet dacă nu este însurat. Abia atunci este terminat.

(Robert Frost)

Cine a zis că sexul este un răspuns? Sexul este o întrebare. „Da” este răspunsul.

(Woody Allen)

Dacă te lași de fumat, de băut și de femei nu trăiești mai mult... doar că ți se pare că timpul trece prea încet.

(Clement Freud)

Nu e bine să fii obligat să alegi între Rai și Iad. Prieteni buni găsești în ambele locuri.

(Mark Twain)

Dragostea e oarbă? Nu. E doar puțin presbită: nu vede nici un defect până nu se îndepărtează puțin.

(Drew Barrymore)

Orice optimist nu e decât un prost fericit. Desigur, pesimistul e doar prost.

(Louis Bernanos)

Culmea lenei este să te scoli la șase dimineața ca să ai mai mult timp de stat degeaba.

(Tristan Bernard)

Primul bărbat care s-a însurat poate fi pierdut, că nu știa ce-l așteaptă. Ceilalți n-au nici o scuză.

(Sacha Guitry)

Universul satului se cristalizează într-o atmosferă a celebrării ritualurilor ample ale vremii și omului, într-o armonie liturgică, în spațiul tradițional al binelui, frumosului, sufletului deschis spre natura îndumnezită, calmă, în spațiul iubirii pure ca un aluat care cuprinde și ține laolaltă lumea de jos și cea a înălțimilor într-o împreună-așezare la care omul, se află ca martor și oficiant al miraculoasei ființări. Se spune că străbunii noștri nu mor când coboară în țărână, ci doar atunci când sunt dați uitării. Cu aceste

gânduri m-am apropiat de două volume, recent apărute, *Lada de zestre* semnat de profesorul Ioan Imbrescu, și *Ilustrații ale portului popular din Voislova de-a lungul vremii*, al cărui autor este Petru Opruț.

Ambele volume prezintă fotografii documentare, deosebite, cu bănățeni înveșmântați în portul tradițional, ce odinioară reprezenta o fală. Autorii au ca parte introductivă

descrierea portului și vorbesc despre însemnătatea acestuia, punând în evidență talentul, sensibilitatea pentru frumos a locuitorilor acestor zone ale Banatului. Pentru că astăzi în procesul de revenire la valorile tradiționale este necesar să păstrăm și să protejăm diversita-

tea expresiilor culturale, să ne promovăm originalitatea și identitatea ca certificat al creativității și etnicității.

Și aceasta, cu atât mai mult, cu cât memoria este mereu exersată prin păstrarea de fotografii oferite de monografiști, ele fiind imagini de familie, perechi, aspecte cotidiene, unele neobișnuite pentru săteni în acea perioadă, precum lucru la câmp, la fân sau seceriș, oile la pășune, la vatră femei făcând mâncare, femei torcând, rotari lucrând în atelier, copii la scaldă etc., pe de altă parte însă istoricul nu se poate dispensa de rezultatele cercetărilor etnografice deoarece așa cum afirma George Vlăsan, „Ce ne-a rămas, trebuie adunat în grabă și cu sfințenie, oricâte sacrificii ne-ar cere, fiindcă în acest material vom găsi certificatul nostru de noblete națională”.

Jean-François Millet - Omul cu sapa
Galeria: Getty Center - cca. 1862

„Legea fundamentală a Uniunii Europene este Codul Canonic Romano-Catolic”

Viorel ROMAN

Domnule profesor Viorel Roman, de cât timp publicați cu regularitate în revistele Uniunii Jurnaliștilor din Banatul Istoric?

De la primul număr. Acesta este destinul meu, de la revista lunară „Magazin”, până la primul număr al revistei „Scrisul bănăţean”.

Aveți o temă predilectă în materialele dumneavoastră?

Da, „de ce românii sunt dezavantajați?”, aceasta este tema pe care scriu, cu predilecție. De ce suntem dezavantajați în istorie, de ce suntem la marginea Europei, de ce nu suntem noi ca națiunile surori: Franța, Italia, Spania? Aceasta a fost prima întrebare pe care mi-am pus-o când, acum 40 de ani, am plecat în Occident și de atunci am încercat mereu să găsec un răspuns. Mă bucur că de 20 de ani pot să le explic românilor mei din țară de ce este așa.

Și de ce este așa, domnule profesor?

Problema este că românii au căzut la dezmembrarea Imperiului Roman în două, în Imperiul Roman de Răsărit, la 395. La început, lucrurile au mers bine, până spre sfârșitul primului mileniu când, conducerea Imperiului Roman de Răsărit, a ajuns pe mâna grecilor, a slavilor, la sud de Dunăre românii au dispărut aproape toți, la nord de Dunăre au supraviețuit până astăzi, astfel că ei sunt un produs foarte complicat. Sunt romani, dar au o ierarhie greco-slavă, cu rezultatul că Occidentalii au aversiune față de români pentru că sunt ortodocși, greco-slavii au aversiune față de români pentru că sunt latini. Dacă ne uităm la imperiile dimprejur, musulmanii nu ne acceptă pentru că suntem creștini, slavii nu ne acceptă pentru că-i încurcăm (între sârbi și ruși, ne-am băgat noi), conflictul cu ungurii este de natură religioasă, nu etnică. Occidentalii nu înțeleg de ce nu suntem cu ei și cum este posibil ca în Sfântul Imperiu Roman, noi să fim dușmanii lor. Acest conglomerat de probleme ne-a adus la nivelul la care suntem astăzi, de tolerați la marginea imperiului, câștigând 2-3 dolari pe zi, supraviețuind de azi pe mâine. Acesta este răspunsul meu privind întrebarea dumneavoastră.

„Cum să te înțelegi cu cineva cu care nu stai de vorbă?”

În chilia sa curată și plină de lumină, unul dintre cei mai însemnați duhovnici ai ortodoxiei, Arhimandritul Arsenie Papacioc, m-a asigurat că pentru bunul mers al creștinismului, Apusul trebuie să se încline cu smerenie la Răsărit. Am înțeles atunci că unirea bisericilor nu se poate face decât prin revenirea la ortodoxie. Singurul drum mântuitor este cel al Bisericii Ortodoxe!

Bineînțeles, nici nu se pune problema să nu fim toți ortodocși. Toți am fost ortodocși un mileniu, până în 1054, când s-a produs ruptura. Papa de la Roma nu e drept credincios, ortodox? Marele patriarh al ortodoxiei care s-a îmbrățișat cu Papa, rezolvând anatema de 1000 de ani a ortodoxiei, spunea că toți ierarhii ar trebui să se retragă pe o insulă pustie timp de 1 an de zile. Credincioșii ar discuta între ei în acest timp, iar după un an nu ar mai ști deosebirea dintre Est și Vest, ortodocși, protestanți.

Marele patriarh spunea că ierarhii încurcă izele creștinismului. Problema este artificială, spun eu, pentru că nu se pune problema care pe care, ci problema dialogului. Dar cum să te înțelegi cu cineva cu care nu stai de vorbă?

În cadrul relațiilor dintre Biserica Ortodoxă și Biserica Catolică, se mai poate vorbi despre o schismă juridică și canonică sau de una a mentalităților și contactelor concrete?

Există o deosebire evidentă. Mentalități în tradiții, în alte privințe: în ierarhii, în jurisdicție. În 1000 de ani s-au adunat probleme, care nu pot fi rezolvate peste noapte. Dar nu se pune problema să ștergem din istorie 1000 de ani de evoluție spirituală, se pune problema statului de vorbă. Cum vor românii ortodocși să facă parte din Uniunea Europeană, Uniune a cărei lege fundamentală este Codul Canonic Romano-Catolic, actualizat și modernizat? Dacă nu acceptăm

la ridicarea moldo-valahilor, așa că Banatul are un rol civilizator.

În Banatul luminat de conceptul de toleranță, au existat multe cazuri în care coloniștii germani s-au plâns împăratului că, în repetate rânduri, românii din satele din jur „îi pradă și le iau de-acasă”, adevăr relatat de chiar Nicolae Stoica de Hațeg, al cărui tată - între noi fie vorba -, pentru refuzul de a trece la biserica unită cu Roma, s-a refugiat în Banat. De ce lucrurile nu s-au întâmplat niciodată invers?

Germanii de aici aveau o disciplină occidentală. Ei erau apărați de împărați și de o administrație bine pusă la punct. Românii aveau 1000 de ani în calea tuturor răutăților. Nu aveau nici atunci și nici acum pe nimeni. Se răzbuună furând! Corupția de astăzi din România nu este decât o formă de protest social, legitimă și necesară pentru supraviețuire.

Românii care prădau satele germane o faceau revoltați că germanii nu-i ajutau să acceadă și ei la cultura occidentală, să aibă și ei drepturile germanilor de aici. Românul nu este nici hoț, nici mincinos, nici corupt. Este un om uitat de imperiu la marginea Europei și el, românul, se revoltă - ca la 1907 sau ca acum. Este o formă de revoltă, iar dovada în acest sens este că românii din Occident se integrează perfect în sistem, dacă sunt acceptați, pe cei pe care nu-i acceptă, romii spre exemplu, ei trebuie să fure și să mintă. Eu, de exemplu, o consider o problemă falsă pentru că oamenii români sunt funciari. Romani demni care nu mint și nu fură decât dacă sunt mințiți, batjocoriți, prigoșiți. Atunci ei recurg la aceste forme de protest.

„În cazul Banatului Istoric nu se pune problema de rupere, se pune problema libertății”

Scriitorul timișorean Daniel Vighi, conducătorul grupării culturale „Ariergarda”, crede că bănățenii au nevoie de capitală regională, de autogovernare, de descentralizare, de parlament regional.

Evident! Nu există o altă formă de conducere care să dea rezultate, decât democrația - ce presupune responsabilitate, luarea deciziilor de cei care poartă responsabilitatea. De aceea, regionalizarea, descentralizarea, până la nivel de cartier, de comună dacă este mare, este necesară. Oamenii trebuie să aibă sentimentul că deciziile lor merită o responsabilitate. Nu se pune problema ruperii altor state. Aceasta era valabilă în secolele XVIII-XIX, când naționalismul și statele rigide cu granițe inviolabile aveau rolul acumulării primitive de capital. Acum suntem în secolul XXI, când marele spațiu al Uniunii Europene este Sfântul Imperiu Roman, care garantează tuturor cetățenilor din acest spațiu trei lucruri pe care numai Imperiul le garanta: libertate, dreptate și pace. Libertate materială, nu doar teoretic, pe hârtie, dreptate și pace. Un stat național nu asigura acestea. Cele naționale erau tot timpul în război, iar dreptatea și libertatea o aveau numai

INTERVIU REALIZAT DE
MONICA GAIȚA

(continuare în pag. a 6-a)

Jean-François Millet
Gospodărie la Gréville, 1855. Musée des Beaux Arts, Reims

acest cod, dacă nu stăm de vorbă cu Occidentalii, de ce ne mirăm că ei nu ne acceptă? Trebuie să stăm de vorbă! Primul lucru pe care trebuie să-l facem este începerea unui dialog, nici într-un caz a unui dictat sau a unei capitulări. Fiecare are ceva de spus: orietalii poate mai mult spiritual, occidentalii poate mai mult juridic și material, dar dacă nu stăm de vorbă, drama noastră, a tuturor creștinilor, parcă e greu de împiedicat.

„Românii se răzbuună furând!”

Cum se vede România anului 2012, profesore Viorel Roman, la Berlin?

România este în Uniunea Europeană, este bine intenționată vizavi de occidentali, a fost prima țară ortodoxă care l-a primit în mod plenar pe Papa Ioan Paul al II-lea. Românii fugiți din țară în Occident pentru a scăpa de o guvernare deficitară ortodoxă, sunt bine primiți de străini. La Berlin există încrederea că președinții moldo-valahi: Ceaușescu, Iliescu, Constantinescu, Băsescu - am înțeles că se pregătește Antonescu - deși primitivi în gândire datorită exilării la capătul imperiului, au avut totuși voința de schimbare.

În afară de nemți, de ce ar mai avea nevoie Banatul pentru a fi asemeni aceleia cu care am intrat la Unire?

Banatul a fost un model interetnic și multicultural. Din păcate, nu a contribuit suficient

În anul 1920, la Bucureşti, apărea broşura „Politica externă a României şi Chestiunea Banatului” sub semnătura lui Take Ionescu, unul din marii oameni politici ai României, plachetă ce reproducea discursul prezentat de reputatul om politic la clubul Partidului Democrat, partid desprins, aşa cum se ştie, din iniţiativa lui Take Ionescu, din Partidul Conservator. Broşura conţine, în afara unei succinte prezentări a rolului jucat de Partidul Conservator la întemeierea României Mari, programul politicii interne a noii României, în viziunea Partidului Democrat, deci a preşedintelui său, Take Ionescu, şi declaraţiile asupra politicii externe a României de la 1914 până în prezent făcute în Parlamentul României de acelaşi personaj politic. Voi încerca, în cele ce urmează să rezum aceste declaraţii (restrângându-le doar la chestiunea Banatului), foarte puţin luate în seamă de istoriografia românească contemporană, şi cu atât mai puţin cunoscute bănăţenilor. Doresc să le readuc în lumină, atrăgând atenţia că demersul meu nu are nici făţiş, nici în subtext, intenţii revizioniste. Ar fi o aberaţie din partea mea să susţin, cum nu ostenesc s-o facă unele cercuri şi persoane de etnie maghiară, revizuirea Tratatului de la Trianon, mai ales acum, în perspectiva unei Europe comune, o Europă ce va fi, cel puţin aşa se afirmă, o Europă a regiunilor. Într-un asemenea context, graniţele vor conta mai puţin, lumea va fi mai liberă să comunice şi să întreţină legături directe, fără ca aceasta să însemne, sper, pierderea identităţii culturale şi naţionale a fiecărui popor.

Aşadar, să ne reîntoarcem la declaraţiile domnului Take Ionescu. Banatul şi cu Oltenia sunt colţurile de pământ cele dintâi colonizate de romani, acolo au călcat întâi legionarii romani, acolo este leagănul naţionalităţii noastre, nu poate deci să nu ne fie scump. Dacia Traiană, cea veche, aşa ne-am obişnuit noi cu dânsa: Dunărea, Nistru, Tisa, acesta este cadrul Daciei Traiane. Istoria însă, domnilor, a transformat Dacia Traiană, aşa cum se croise de la începuturi. De unde Nistrul este ocupat de poporul român, într-un chip temeinic, aşa de temeinic, încât 500.000 de români au trecut dincolo pe malul stâng al Nistrului; de unde Dunărea este ocupată temeinic de poporul român în aşa fel încât mai pe tot malul drept găsim neamul nostru românesc, i-au găsit soldaţii, în 1913. Se vorbea româneşte 30-40 de kilometri dincolo de Dunăre. De aceea în privinţa hotarului apusean al revendicărilor noastre naţionale erau două şcoli: şcoala istorică care cerea Dacia Traiană cu Tisa de la munte până la Dunăre. Să nu credeţi că şcoala aceasta a murit. Nu. Când eram la Paris, am primit o depeşă - am să o public - a soldaţilor români din Siberia, foşti prizonieri în Rusia care prin comitetul din Vladivostok îmi cerea mie să insist ca Conferinţa să dea României hotar Tisa în toată lungimea ei, spunându-mi că ei sunt gata să moară până la cel din urmă pentru acel hotar. Era şi o şcoală care zicea: zece secolii au schimbat situaţiunea poporului român. Pe de o parte nevoia accesului la mare ne-a trimis peste Dunăre, în afară din Dacia Traiană, ne-a dus până la Marea Neagră, aşa că stăpânim astăzi 21.000 km pătraţi peste Dunăre, adică în afară de hotarele istorice ale Daciei Traiane, iar de la

Tisa zece secole ne-au gonit de pe malul Tisei pe o linie mai interioară. Acest lucru l-am găsit de exemplu în cartea lui Aurel Popovici, cel care a fost condamnat la trei ani închisoare pentru

Replica, în Gross Oesterreich unde veţi vedea că el dă romanismului un domeniu mai mic decât acel pe care ni l-a dat Conferinţa de pace de la Paris. Ştim, este o mare obiecţiune, una este harta etnografică a românismului într-un stat federal (ca cel prevăzut de Aurel C. Popovici n.n.) şi alta este hotarul dat unui stat când nu mai este vorba de un stat federal, căci atunci intră şi alte consideraţiuni, consideraţiuni economice, consideraţiuni comerciale. Ca chestiune etnică, harta lui Aurel Popovici dă mai puţin decât a dat Conferinţa de pace de la Paris. Când toate acestea erau cunoscute, noi ne ziceam, Filipescu, Costinescu şi cu mine, că nu vom putea reuşi până la urma urmelor să avem integralitatea Banatului, mai ales că guvernul român nu voia să trateze şi cu sârbii. Ce era de făcut? Era desigur şi dorinţa noastră de a intra în război cu orice preţ, nu tăgăduiesc, totuşi ne întrebam: ce e mai bine de făcut astăzi? Şi răspundeam să se facă partea locului la vreme, ca să pierdem mai puţin. În cele câteva luni cât au durat discuţiile, ministrul Franţei a sugerat două propuneri. Una era să se lase Serbiei un mic colţ de pământ, o rază de 30 de km în jurul Belgradului, căci unul din marile argumente

era că fruntaria noastră cu Banatul integral ar fi fost la 800 metri de Belgrad şi dl. Brătianu răspundea: „Serbia să-şi mute capitala”. I-a spus ministrului Franţei în mai multe rânduri argumentul acesta diplomatic: să-şi mute capitala. A doua propunere: să se lase zona de 30 km rază la hotărârea viitorului congres de pace. Domnul Brătianu a refuzat. Atunci oricare ar fi fost de părerea noastră, ce aveam noi de făcut? Să susţinem pe dl. Brătianu; aşa am făcut. În iarna anului 1914 am scris preşedintelui Republicii franceze, cu care întreţin relaţiuni amicale de mai mulţi ani, o scrisoare pe care i-am cetit-o domnului Brătianu, după care am păstrat copie, prin care îl rugam să facă tot posibilul să dea României Banatul integral şi căutam şi eu să argumentez în acest sens. De ce? Eu vroiam intrarea României în război şi cum dl. Brătianu zicea: nu intru în război fără Banatul integral, abandon şi Transilvania şi tot şi nu intru în război, nu ne mai rămânea decât să ajutăm şi noi cum puteam.

Întreaga comportare a lui Brătianu atât în timpul Primului Război Mondial, cât şi după aceea, la Conferinţa de pace de la Paris, a fost a unui al cărui orgoliu a stat înaintea intereselor ţării. La un moment dat aliaţii au cerut d-lui Brătianu ca cel puţin dacă i s-ar da Banatul integral, să recunoască sârbilor o autonomie bisericească şi şcolară care să fie garantate în tratatul de alianţă. Dl. Brătianu a refuzat, a spus la Cameră, el singur, că a refuzat şi aceasta,

cerând să rămână lucrul pe încrederea în noi, dar în tratat să nu fie trecut nimic. Prin acest refuz, credeţi-mă, ne-a mai legat o piatră de gât. Când d-lor, au început ruşii să fie măturaţi de la Dunaietz, atunci ne-a venit repede şi Bucovina până la Prut şi Banatul integral. Atunci m-a întâlnit dl. Brătianu şi mi-a spus: „Vezi că am reuşit?” I-am răspuns: „Da, ai reuşit, dar ai reuşit într-un moment în care armata rusească este scoasă din luptă. Eu aş fi preferat raza de 30 de km de la Belgrad la momentul când ruşii erau călare pe Carpaţi. În tot cazul chestiunea se încheiase. În august 1916 s-a iscălit tratatul prin care ni se da Banatul integral. Tratatul se iscălise demult, dar dl. Brătianu simţea că oamenii iscăliseră de silă şi ştiţi dv. o iscălitură de silă nu întotdeauna are mare valoare. Dl. Albert Thomas (ministrul de externe al Franţei, n.n.) la Petrograd a văzut pe un prieten al meu, dl. Fermo şi, iată, mă trezesc cu o scrisoare de la dl. Fermo din Petrograd. El îmi scria următoarele: „Am văzut pe dl. Albert Thomas care, între altele, mi-a spus: ca ministru, fireşte, trebuie să respect angajamentele Franţei faţă de România, ca socialist şi ca prieten al României trebuie să vă spun să nu puneţi speranţele voastre numai pe aceste tratate care nu ştiu dacă vor rezista la Conferinţa de pace şi să începeţi de pe acum o propagandă intensă asupra drepturilor d-voastră, renunţând la ceea ce nu este drept să treceţi chiar dacă este în tratat.” Dl. Brătianu se arată foarte mirat, aproape trăznit, când i-am relatat ce spusese Albert

Thomas. Dl. Brătianu atunci mi-a răspuns că el nu va ceda niciodată nimic, niciun deget din teritoriile care fuseseră acordate prin tratat. I-am răspuns că un om serios nu poate să vorbească astfel şi că este materialmente imposibil să se ştie astăzi exact ce vom obţine. Atunci d-sa mi-a făcut declaraţiunea că dacă ar ştii că Congresul nu ne-ar da tot ce este scris în tratate, ar refuza să se ducă la Congres. Din prima zi însă spune dl. Brătianu a avut decepţiuni. Din prima zi a văzut că tratatul din 1916 nu se consideră, în prima zi a văzut că nu are trecere. Ce ar fi făcut omul cuminte în asemenea împrejurări? Omul cuminte ar fi trebuit să zică: nu mai pot să capăt Banatul integral şi atunci una din două: ori eu plec, să vie alţii, fiindcă eu reprezint integralitatea, ori dacă rămân caut să capăt ce e mai bine. Nu, domnilor, n-a vrut aşa, a rămas acolo, cerând mereu ceea ce nu putea să capete. Rezultatul a fost că a fost ştirbit pe toate

părţile, afară de Bucovina unde i s-a dat mai mult decât în tratatul de alianţă. De aceea frontiera dată de conferinţă nu este nicăieri cea din tratat, ori mai mult ori mai puţin. A venit d-lor momentul când a început comisiunea să discute frontiera în afară de tratat, dl. Brătianu a spus în Cameră că aceste discuţiuni nu-l interesau. Cum nu-l interesa soarta zecilor de mii de români din Banat care au trecut la sârbi, sufletele acelea de români nu atârnav nimic la balanţă? Cum putea dl. Brătianu să spună: eu vreau tratatul, eu nu mă ocup de alte mijloace, când era în joc soarta unor suflete româneşti. Nu d-lor, datoria lui ar fi fost să cerce să capete cât mai mult dacă nu putea să capete tot. N-a vrut. Dar a fost mai mult. Comisiunea ne atribuisă la un moment dat linia de drum de fier Temişoara-Baziaş, întregă. Atunci sârbii au început să ţipe. A dat Vestnici un interviu furibund, că se calcă drepturile poporului sârbesc. În comisiune, această soluţiune fusese obţinută de reprezentanţii englezi, căci contrariu de ce se spune, dânsii tot timpul au susţinut să avem linia Temişoara-Baziaş şi prin urmare Biserica Albă şi Vârşeţul. Însuşi Siton Watson, zis Scotua Viator, care trece drept mare slavofil, a scris în marea revistă New Europe un articol în care cere să ni se lase Vârşeţul, Biserica Abă şi Alibunarul. Concepţia d-lui Brătianu era că cine nu vrea să-i dea tot, e vrăjmaş şi dacă nu vrea să-i dea tot, e vrăjmaş, şi dacă nu vrea să-i dea tot,

(continuare în pag. a 7-a)

Ţi ascultam povestind, cântând, niciodată lamentându-se; i-am văzut desfăcând visuri - nicidecum rotunjite în ecou - cu detaşarea stelară a oamenilor împliniţi pe verticală. Foşti tovarăşi de furtuni sfinte, cu încăpătânarea întregii lumi, cu propria lor viaţă. Unul blând, altul capricios, altul iritabil; oameni care fără să cunoască cuvintele trepid ale programului Revoluţiei franceze: libertate, egalitate, fraternitate, au ales pentru ei, pe cel dintâi. Oameni cu priviri nepoluate, oameni senini cu atitudini grave. Bătrâni, dar nici unul decrepit. Din pricina anilor trăiţi la porţile Levantului, nu mai aveau păreri, aveau convingeri. În ţări normale, ei ar fi fost socotiţi cetăţeni onorabili. Dar într-o Românie cu obrazul atins de ciuma roşie, ei erau „foştii bandiţi” aflaţi atunci, fiecare, în ipostaza de duşman ascuns al poporului şi supravegheaţi de reprezentanţii noii orânduiri, prin vechii informatori ai siguranţei, reciclaţi torenţial. La ceasurile la care ei s-au trezit toată viaţa, pentru noii stăpâni ai României, era totdeauna încă noapte. La ei am auzit pentru întâia dată numele unui oraş desprins pentru mine dintre faldurile poveştilor împăienjenite de tristeţe: Moscopole. Ei înşişi, veneau din acel oraş fabulos, în care femeile purtau la pantofiori, lăntişoare de aur. Apoi, am aflat nume de oameni plecaţi din acel loc, care au dat vigoare statelor în care şi-au oprit exodul: Şaguna, Gojdu, Dumba, Sina, Mocioni.

Pe urmele acestui nume din urmă, am invitat-o să pornim într-o zi de primăvară cotropită de căldura raiului. O întâlnisem într-un spital în care, pentru o clipă, am murit puţin. Se aplecase asupra-mi, trimisă de profesor, pentru a-mi lua tensiunea. Îi vedeam chipul ca prin ceaţa rasăritului vara. Eşarfa verde contrasta superior cu albul halatului. Şi ochii; ochii aceia frumoşi, ca fereştile unui palat...

Îndepărtându-se apoi cu discreţie profesională, timp îndelungat, mirosul cărnii ei, asemănător cu al ciutei visând, a întârziat lângă răscrucea simţurilor mele.

Înzdrăvenit, mi-am amintit de o făgăduială rămasă captivă în laţul datorii ce se vor împlinite. Din păcate, nu ştiam nimic despre ea, nici măcar numele. Doar mirosul, doar mirosul ei de ciută... Până într-o zi, când întâmplarea care aduce în port corăbiile fără cârmă, mi-a adus-o aproape. Un spectacol de operă cu sală plină şi mirosuri de toate vârstele.

În pauză, ca de fiecare dată, priveam la spectacolul hainelor mai preţioase decât purtătoarele lor. Şi după cum bine ştii, aflat în mulţime şi stăpânit de taina indiferenţei, nu întorc niciodată capul la cei aflaţi în spatele meu;

doar că atunci, un abur plăcut mirositor, de ciută odihnind, mi-a adus vederea dinaintea ei.

Înfăşurată într-un duh împărătesc, singură, lângă catapeteasma destinului. Destinul, care dă sens vieţii şi viaţa, care face ca lumea să se dea la o parte când se scutură pe drumul tău, cerul iubirii, a făcut ca drumul spre Bulci, spre împlinirea promisiunii mele, să înceapă din clipa aceea, mai exact, de la ieşirea din clădirea operei. Doi oameni, plimbându-se la pas prin vântul înserării, dezinteresaţi de gheboşenia ţării în care trăiesc şi înfioraţi de bucuria de a plămădi vise.

A doua zi, la ceasul în care, fărâmele nopţii se poticneau de zori pe drumul de întoarcere acasă, descopeream de unde începe bucuria de a trăi: de la începutul unui drum, pe care ştii că întorcându-te, vei regăsi mereu, nesomnul iubirii.

- Nu ştiu aproape nimic despre această perlă a coroanei mocioneştilor. Mi-ai spus aseară că actorii, majoritatea lor, au cultura personajelor interpretate, dar noi medicii?

- La voi am să mă gândesc doar atunci când veţi vindeca răguşea celor care vorbesc în somn.

A râs cu poftă. Râs de femeie răsăfându-se pe tăpşanul încă verde al vieţii. De-a lungul drumului am furat-o de multe ori din oglinda maşinii; părul negru strâns de dinapoia grumazului, lăsa vederii chipul său frumos, plămădit parcă de palmele măiestre ale unui olar ivit din aduceri-aminte. Simţindu-se privită, melcii urechilor ei, se îmbujorau de bucurie şi râdea de câte ori lumina blândă a soarelui de primăvară, îi poposea pe genele lungi, lăsându-şi sânii să tresalte vicleni în dosul bluzei galbene.

Am trecut Mureşul spre Căpâlnaş. Mureşul primăvara, e liniştit ca o cosită despletită. E primăvară! De o parte şi de alta a drumului, copacii îşi arată cerului întâii muguri; în depărtare, din curţile oamenilor, prin fumuri albastrii, pluteşte cenuşa frunzelor uscate; plugurile porniră colindul pământului şi în brazda dintâi se făleşte mirosul pâinii. E primăvară! Oprim maşina, privind cum se-ngână păsările pe cumpăna unei fântâni aflată la marginea câmpiei şi ea râde, râde ca un copil cu fereastra sufletului deschisă spre zarea bucuriei.

- Vrei să râdem deasupra fântâniei?

- De ce să râdem deasupra fântâniei?

- Ca să o curăţăm de singurătatea nopţilor de iarnă, îmi porunci ea cu duioşie. Hai, râzi, râzi, mă îndemnă lipindu-şi degetele de ale mele din dorinţa de a ne apropia mai repede. M-am oprit brusc; mâna ei uşoară ca fluturele pe care abia dacă îl simte floarea se cuibărise tandru în căuşul palmei mele şi pentru o clipă pe care poezii o doresc eternă, am trecut prin rai.

Privim amândoi ciutura în înaltul cumpeni, ca o speranţă atârnând de zarea insomniei şi râdem. Râdem ca doi copii scăpaţi teferi dintr-o poznă. Râdem, râdem şi eu nu mă mai satur privind-o cum momeşte cu genele lungi, razele soarelui de mai. Era frumoasă... „Este atât

de frumoasă - îmi spunea odată o vecină a ei, - încât ori de câte ori mă aflu în faţa uşii pentru a intra în casă, auzindu-i paşii coborând, întârzi pentru a o vedea.”

Este o binecuvântare frumuseţea şi pentru că nu-l lasă niciodată pe cel care se bucură de vederea ei, să îmbătrânească...

Coborâm spre Bulci. Privit de sus, satul pare un evantai deschis spre parcul castelului. Porţile intrării, surpate. Din frunzişul parăsit şi din vârfulurile copacilor bătrâni, tresar înălţându-se în geometrice cercuri, felurite neamuri de păsări, deşteptate parcă, dintr-un somn mai vechi decât arborii care le găzduiesc. Păşim încet, ascultând sunetul aripilor când se sprijină pe aer. O rază fragilă de soare, se strecoară anevoie prin desişul copacilor. Cândva, în trecutul nu foarte îndepărtat, rădvane trase de telegari boiereşti, aduceau deseori aici, o parte din lumea bună a Imperiului Austro-Ungar. Astăzi, doar blazonul de pe faţada palatului aminteşte de familia care în noiembrie 1860, a convocat o mare adunare a românilor bănăţeni pentru a le prezenta memoriul prin care ei, Mocioneştii, cereau împăratului, în numele neamului românesc, neatârtnarea Banatului timişan şi a Voivodinei de Ungaria.

- Ce crezi că mai poate aminti azi, aici, gloria trecută?

- Tu.

- Eu?

- Da, tu, îi răspund, tu!

- De ce?

- Pentru că tu poţi năduşii şi munţii, o asigur, întredeschis indiferenţei. Nimic nu o durea mai mult, aveam să aflu ulterior, decât nepăsarea interlocutorului. Atunci, ochii ei verzi, se aprindeau în robia mâniei, iar umerii lăsaţi vederii - primul indiciu al misticului unei femei - se înroşeau uşor.

- Spune-mi, dacă te-aş cere aici şi acum de bărbat, ce-ai spune?

- Cum să mă ceri tu pe mine de bărbat?

- Aşa cum trebuie să ceară cineva care trăieşte şi va trăi în certitudine.

- Şi eu în ce trăiesc?

- În bănuiele; asemenea tuturor bărbaţilor care se sprijină toată viaţa de liniştea presupunerii că sunt taţii copiilor pe care îi cresc.

M-am îndepărtat, apropiindu-mă de o portiţă scârţâind din singura balama de care mai atârna, o poartă îngustă cât să încapă un om, deschidea parcul spre malul Mureşului. Atunci şi acolo, pentru prima oară, mi-a rostit numele şi numele meu îl simţeam în siguranţă în gura ei.

- Şi dacă răspunsul meu ar fi da, până unde ai merge alături de mine?

- Până la capăt, îmi răspunse ea fără să clipească. Primeşti?

- Dacă primesc, aş vrea să ştii şi de ce...

- Nu vreau!

- Atunci, află măcar, că hotărârea ta de a merge cu mine...

- Până la capăt!

- Te va convinge mai repede decât crezi, că dragostea, este eternă atâta cât durează...

ION MARCEL
VELADebut
Rădăcinile
mele au un
nume...

Din copilăria mea aveam un bun prieten. Un Dafin semeţ în curtea casei părinteşti. Aveam grijă de el (...ca sarcina domestică a unei familii care se respectă), fiind cel mai

mare Dafin de pe uliţă şi din sat. Era alintat în regionalismul armenişan ca plantă care face frunze de Leorbă, asemănător ca maiestruozitate Lămâiului. Trona iarna în coridorul casei bătrâneşti, iar primăvara, fiind un arbust de origine mediteraneeană, îl scoteam în mijlocul curţii pentru a se arăta falnic primelor raze de Soare. Veneau cam cincisprezece vecini să-l mute împreună cu părinţii mei, luându-l pe pari şi curele, imensul ghiveci în care creştea protejatul meu.

Erau aceiaşi care cu trei luni mai devreme se chinuiau să scoată porcii din cocina pentru tăiatul de Ignat. În fiecare început de primăvară, în lună martie sau aprilie, în mintea mea de copil, îi iertam pentru păcatul lor din iarnă, când chinuiau un suflet spre moarte, pentru că acum, iată, împreună scoteau un suflet înspre viaţă... Îmi hrăneam prietenul meu drag zilnic şi îl udam doar la anumite ore şi cu o anume apă.

Şi așa treceau anii, se ducea primăvara, apoi venea vara, îl acopeream cu pelerina veche atunci când erau ploii cu grindină, sau îi făceam umbră în zilele toride. Aşteptam cu sufletul la gură toamna, atunci când vecinii, neamurile şi prietenii părinţilor mei îmi răneau prietenul DAFIN (apropos... în sat sunt multe fete care poartă numele de Dafinuţa). Veneau bucuroşi, ştiind că părinţii mei nu-i refuză, ca să-mi răpună frunze de leorbă pentru murături din prietenul meu cu care eu creşteam împreună. Rupeau cu sete frunzele dafinului, chiar mai multe decât aveau nevoie.

La început am fost trist şi supărat pe toată lumea. Apoi, prietenul meu mi-a şoptit într-o bună zi la ureche: „Nu mai plânge... Când o să fii mare o să ajuţi şi tu oamenii care vor să ia şi din tine şi din sufletul tău câte o bucată pentru a se hrăni pe sine sau pentru a-şi rezolva propriile nevoi. Va trebui să înveţi să ştii să te sacrifici, să mori şi să învie în fiecare zi şi să-ţi păstrezi tulpina dreaptă şi falnică. Să oferi întotdeauna cu drag

oamenilor ceea ce au nevoie şi să fii mereu alături de ei.

Aşa am crescut împreună cu el, povestind despre unele şi altele, ca doi prieteni vechi. Într-o toamnă a trebuit să plec la şcoală şi să mă mut la oraş. Într-o seară senină, caldă cu un cer minunat, plin de stele şi cu o lună plină care colora magic într-un argintiu-auriu acoperişul casei şi toate florile din grădină, mi-am luat rămas bun de la el, urmându-mi destinul.

Dafinul mi-a spus că îmi doreşte să merg pe un drum drept, să îmi îndeplinesc toate dorinţele şi Dumnezeu să-mi lumineze Calea. Mi-a mai spus, după ce l-am mângâiat şi i-am sărutat o frunză, să nu-mi uit niciodată rădăcinile şi locul din care am plecat.

Rădăcinile mele, au un nume: Armeniş - satul în care m-am născut, în care m-am format şi în care am cunoscut oameni minunaţi, în care am ascultat păsările cum cântă, iarba cum creşte şi apa cum coboară. Aici am învăţat să dansez în ploaie şi să dau bineţe oamenilor.

Îl privesc întotdeauna cu emoţie când mă aproprii de el, străjuit de culmile semeţe ale dealurilor şi cutremurat de simfonia defileului

Timişului. Mă închin la Piatra Scrisă, apoi văd munţii care parcă au venit ca să-i păzească frumuseţea. Mă simt că aparţin acestui sat văzând umbra bărbaţilor întorşi de la ţarină, asemănătoare cu a arborilor gigantici. Când înnoptez la Armeniş, îmi pare seara ca un om istovit de atâta trudă, apoi îl regălesc dimineaţa, ca pe un june respirând eternitatea. Atunci îl simt plin de viaţă şi, parcă el, Armenişul, este matca planetei Pământ.

De aici, din Armenişul Ţării Gugulanilor, am plecat eu în Lume, ducând mereu în faldurile memoriei, vorbele preabunei mele bunici: „Satul îmbracă omul în vrednicia faptei şi aici, pentru fala noastră de bănăţeni, am luptat în munţi până în iarna lui '53”

Aşa am învăţat că gugulanii nu fac compromisuri cu adevăratele valori.

Aici, ţăranii simpli şi harnici pot picta istoria pe un bob de grâu. Văzând Armenişul în splendoarea sa, ajungi să înţelegi de ce aici, la Piatra Scrisă, pe o stâncă s-a găsit pictată Sfânta Treime şi de ce Cetatea Eternă s-a născut într-un sat.

Sigur, sunt multe sate şi oraşe frumoase, dar eu, doar aici, la Armeniş şi în cetatea spirituală a Ţării Banatului, la Caransebeş, văd chipul lui Dumnezeu în ochii oamenilor.

Da, mama şi satul meu sunt pentru mine, numele sfinţeniei ale sfinţeniei pe lumea asta.

Iată de ce, a scrie despre satul meu este ca şi cum aş scrie despre inima mamei mele...

JEAN-Francois Millet -
Căpiţe de fân toamna, cca.1874

„Legea fundamentală a Uniunii Europene este Codul Canonic Romano-Catolic”

Viorel ROMAN

(urmare din pag. a 3-a)

anumite persoane. În Uniunea Europeană toţi beneficiază de cele trei drepturi. Ceea ce este important este responsabilitatea. Cel care ia o decizie democratică, să simtă că are dreptate şi un beneficiu. Deciziile pentru noi s-au luat la Constantinopol, Rusia, Budapesta sau Viena, tot timpul date în dezavantajul nostru. Uniunea Europeană ne dă 3 garanţii şi îţi dă şansa ca unde trăieşti să te poţi implica liber, democratic şi să ai satisfacţia rezultatelor tale. În cazul Banatului istoric nu se pune problema de rupere, se pune problema libertăţii acestor oameni. E sârb, român, ungur, neamţ, rom, evreu, croat, dar toţi aceşti oameni contribuie în cartierul lor, în oraşul lor, în regiunea lor, la luarea anumitor decizii. Ce poate fi negativ în acest proces?

Eu nu cred că o decizie luată la Bucureşti, la Budapesta, Belgrad sau Bruxelles, poate fi mai bună decât a oamenilor locului. Acesta este marele avantaj al Uniunii Europene. Trebuie să conştientizăm că am depăşit statul naţional, nu rupem România, Serbia sau Ungaria, graniţele oricum au dispărut. De ce să nu rezolvăm problema unui râu care trece prin două state şi, de ce să nu mergem la tratament la Szeged sau Voievodina? Nu putem lua deci-

zii comune cu cei din Constanţa, spre exemplu. Ei, îşi rezolvă problemele lor, acolo. Trebuie să spunem foarte clar că nu vrem să ne rupem, decât ca în statul naţional, parte a Uniunii Europene să funcţionăm după realităţile noastre. Consecinţele deciziilor să le suportăm noi. Să nu ia alţii decizii pentru noi, să suferim noi după propriile decizii, altfel devenim hoţi, mincinoşi, corupţi şi protestăm cum protestăm astăzi. Credeţi că oamenii nu-şi dau seama că nevoile lor nu au nicio legătură cu cele hotărâte de cei care iau decizii în numele lor?

„Sunt recunoscător lui Vasile Todi că mi-a dat un loc pe corabia lui”

Aţi participat în data de 30 martie, la invitaţia Uniunii Scriitorilor din Timişoara, la prezentarea primului număr din noua serie a revistei de cultură „Scrisul bănăţean”. Cum vi se pare această revistă editată de Uniunea Jurnaliştilor din Banatul Istoric?

Formidabilă! Când am început clasa I, se lanşa primul număr al revistei „Scrisul bănăţean”. Când a apărut primul număr al revistei „Magazin”, am fost prezent în paginile sale. Acelaşi lucru se întâmplă acum, cu noua serie a revis-

tei de cultură „Scrisul bănăţean”. Toate aceste publicaţii, cum am mai spus, ajută la coagularea unei culturi bănăţene, care merită toată stima şi sprijinul. În ceea ce priveşte demersul lui Vasile Todi, eu sunt surprins că acolo unde eu vedeam probleme, el vedea mereu soluţii. Şi mă întrebam cine avea dreptate, el sau eu? El a avut întotdeauna dreptate. Asta nu înseamnă că Vasile Todi este perfect, dar contribuţia sa la cultura bănăţeană, prin revistele pe care le editează şi care ajung în fiecare colţ al Banatului, frumos imprimare şi tipărite, cu ştiri doar din comuna respectivă, este un merit valoros. Acum mă gândesc că Vasile Todi este un Cristofor Columb al Banatului în tot ceea ce face în cultură, şi nici măcar nu realizează, la fel cum Columb nu a ştiut că a descoperit America.

Recent, aţi devenit membru al Uniunii Jurnaliştilor din Banatul Istoric. De ce?

Pentru că şi eu vreau să descopăr America, şi eu vreau să mergem pe un nou continent bănăţean şi sunt recunoscător pentru că Vasile Todi mi-a dat un loc pe corabia lui.

În ultimii ani, strâns legate și de peregrinările prin Județul Timiș, gândurile mele s-au concentrat către o întrebare ce nu-mi dă pace nici astăzi: de ce o regiune cu o bogată

cultură etnografică, cum este Banatul, așa cum sigur nu este niciuna din provinciile românești, nu a dat culturii române un număr mai mare de personalități creatoare. Geniul fără nume al poporului din această regiune a dat lumii Icarul ce a realizat zborul visat de milenii de întreaga omenire, s-au ridicat în universalitate atâtea personalități și totuși raportate la cultura etnografică, populară și anonimă de pe aceste meleaguri, neîntrecută în frumusețe și genialitate, numărul personalităților creatoare ar trebui să crească. Sper că Banatul va genera și în următoarea perioadă de existență personalități purtătoare de destine autentic românești, bănăţeanul are totuși dreptate să se socotească într-o anumită privință „fruncea”!

Belșugul și temperamentul cu conștiință de sine au generat o cultură populară de o magnifică bogăție, ai convingerea, întărită cu fiecare manifestare culturală, că minunea costumului popular și a cântecului popular nu și-au terminat încă mijloacele de exprimare, poezia „în grai” este încă fresc la ea acasă, fetele iubesc cu pasiune podoaba tradițională de la vârste fragede și o poartă cu demnitate regală la fiecare ocazie. Jocurile populare, cu o structură ritmică diferențiată pe care greu o poți urmări dacă ești un neavizat în domeniu, cântece popu-

lare în variante diferite în aceeași localitate sau în localități apropiate, minunatele costume populare specifice Banatului și totuși diferite de la o zonă la alta dovedesc spontaneitatea fără margini a acestui popor și diferențierea extremă a culturii etnografice din Banat. Această diferențiere este așa de mare încât uneori se apropie de imaginea mai puțin anonimă a culturii intelectuale specifice, iar ca dovadă se pot considera corurile din satele bănăţene.

Sărbătorile mari ale anului, nunțile și alte manifestări tradiționale nu se mărginesc numai la ceremoniile din fața altarului, ele trăiesc și în exteriorul lăcașului de cult amintind de multe ori de obiceiurile ancestrale ce își au sorgintea în datinile milenare din Banat.

Tiberiu Brediceanu, Sabin Drăgoi și alții au arătat prin colecțiile de muzică populară și prin propriile creații, conștiința etnografică a acestei regiuni, V.V. Delamarina e primul poet român care scrie dialectal, lucru cu neputință dacă Banatul n-ar fi generat cel mai diferențiat dialect al Daciei, una din variantele cele mai importante ale baladei Miorița a fost culeasă în Banat...

„De la salbele încărcate de galbeni ale țărăncilor, de la jocurile cu vegetații tropicale de forme – până la variantele harnic brodate ale baladelor – stilul etnografiei bănăţene are ceva din căldura, din pasiunea și excesul barocului”. (Lucian Blaga).

Și totuși un atlas etnografic actualizat și complet al satelor bănăţene nu există chiar dacă unele lucrări excepționale pe domenii etnografice există, sugerez constituirea unui atlas etnografic pe localități mai ales că schimbul de populație în această zonă este intens iar numărul personalităților care ar putea coordona un colectiv ce va elabora o astfel de lucrare este în continuă scădere, în consecință am putea pierde o importantă parte din moștenirea de o valoare inestimabilă transmisă din generație în generație în Banat.

Visez la clipa de liniște în care, cu această lucrare în față, le voi spune nepoților mei cât mai multe despre frumusețea, vechimea și genialitatea neamului din care fac parte făcându-i mândri de sorgintea lor și motivându-i în drumul lor către devenirea lor umană.

Jean-François Millet
- Lección de tricotat,
1868-1869. Muzeul Orsay, Paris

Din cronicile și documente îngălbenite de vremuri răzbat până la noi ecouri ale vieții sociale și chiar ale petrecerilor ce se încingeau odinioară. Pentru perioada Evului Mediu acestea sunt extrem de reduse și putem doar intui existența unor hanuri și crășme. O mențiune la globetrotterul otoman Evlyia Celebi atestă producerea unor băuturi ca miedul și vinul, produse și băute de creștini. Turcii otomani aveau interdicție la băuturi.

Date interesante a vremii însă pentru veacul al XVIII-lea căci

CAFENELE ÎN TIMIȘOARA VEACULUI AL XVIII-LEA

Obiceiul de a bea cafea este amintit în Timișoara încă în secolul al XVII-lea, iar vienezii încep să o bea imediat după asediul Vienei din 1683, atunci când un întreprinzător adună sacii cu cafea lăsați de otomani în retragere și deschide o primă cafenea. De atunci obiceiul se răspândește rapid în tot imperiul. La Timișoara moda cafenelelor atinge apogeul pe la mijlocul veacului al XVIII-lea, atunci când numărul acestora crește vertiginos. Astfel între anii 1744 și 1751 este amintită cafeneaua lui Baidalli. La 1751 primăria ortodoxă refuză cererea lui Lorenzo Granzini de a deschide o cafenea cu cafea, rosoglio și băuturi pentru că în Fabric erau deja două.

În anul 1765 exau trei cafenele în Cetate: a lui Barth, Delbiondo și Magdeburg, iar guvernatorul Soro interzice acestora să cânte lăutarii după orele 22, deși puteau ține deschis până la miezul nopții. În cartierul Fabric cele mai cunoscute erau cafenelele Păunul de aur și La regele englez, în timp ce în Iosefin făcea furorii cafe-neaua Corabia (de aur). În anii 1780 cea mai bună cafenea din cetate era cea a lui Demelmayer. Un ordin al administrației din anul 1783 interzice proprietarilor de cafenele jocul de cărți după orele 23, sau duminicile și sărbătorile legale înainte de orele 11, iar contravenienții vor fi amendați cu 12 florini. Modul jocului de cărți devenise o patimă în acest veac. Că fenomenul devenise acaparator o demonstrează și ordinul administrației orașului de a interzice următoarele jocuri: Pharao, Land-

Jean-François Millet
- Primăvara de la Barbizon, 1868-1873

administrația imperială habsburgică veghea asupra tuturor aspectelor vieții supușilor. Iar veniturile obținute din monopolul asupra vânzării băuturilor aduce venituri serioase. Încă în anul 1718 este amintită o fabrică de bere la Timișoara, care-și desfăcea produsele atât prin intențența cazarmilor, cât și prin cele 11 loca-luri arendate de privați în anul următor. Numele acestora are parfumul epocii: „La pomul verde”, „La cheia de aur”, „La îngerul alb”, „La coroana de aur”, „La trompetistul”, „La cerbul de aur”, „La crucea albă”, „La boul alb”, „La leul de aur”, „La vulturul de aur”, „La Căluțul (mânzul) de aur”, toate în cartierul Cetate. Lor li se adaugă opt birturi cu firmă, dar și alte patru în cartierul Palanca Mare și unul în Palanca Mică – acestea dispărând odată cu cartierele respective după anul 1740. Toate acestea vor continua să existe și peste jumătate de veac, iar șase din primele 11 vor atinge mijlocul veacului al XX-lea. Unele se vor muta în alte locații cu tot cu firmă, vor fi arendate de unii și alții, dar vor deveni cunoscute și – unele – chiar celebre nu numai pentru chefliii timișoreni, dar și pentru majoritatea străinilor ce vizitează cetatea.

sknecht, Ramșli, Ferbli, Trent-Quarter, Moliera, Sincere.

CUM S-A ÎMPĂRȚIT BANATUL

(urmăre din pag. a 4-a)

el se retrage de o parte singur, vai de cine e singur! Atunci și-a schimbat părerea comisiunea și a tras linia altfel. Știu că atunci ministrul de externe al Franței a trimis d-lui Brătianu oficios să-i spună: Banatul integral, știi bine, de luni de zile că nu se poate, fă un memorandum și în ipoteza împărțirii și arătați argumentele pentru o împărțire mai bună și te voi ajuta. Ce a făcut dl.

Brătianu? La această sugestie frățească, care îi spunea: fă un memorandum și-ți garantez eu că îți va rămâne Biserica Albă și Vârșețul, ceea ce ne-ar fi scăpat zeci de mii de suflete românești, dl. Brătianu a răspuns prin un nou memoriu, un adevărat: non possumus, asupra indivizibilității Banatului. Firește, domnilor, că la aceasta i s-a răspuns cu linia pe care o cunoașteți, care este o linie, declar încă o dată, foarte rea.

Concluzia pe care Take Ionescu o trage

este următoarea: Ce ne-a adus aici? Extraordinarul egoism al domnului Brătianu. N-a vrut să priceapă că nu putea fi acolo unde era decât ca exponentul voinței unui neam. Un lucru e sigur că din încăpățânarea d-lui Brătianu, care a confundat interesele României cu ale lui, astăzi un număr de 40000-50000 de români bănăţeni, care ar fi rămas sub steagul tricolor, cetățeni ai noștri, sunt cetățeni ai altui stat.

IMPRESII DE LA LANSAREA „Scrisului bănăţean”

Uineri, 30 martie a.c., la ora 12.00, în sala de cina a Filialei Timișoara a Uniunii Scriitorilor din România și a revistei „Orizont”, a avut loc lansarea revistei „Scrisul bănăţean”, ediție nouă, apărută sub egida Uniunii Jurnaliștilor din Banatul Istoric, precum și a altor publicații ale aceleiași instituții.

Prezentăm de la acest eveniment, pentru cititorii noștri, opinii ale organizatorilor și participanților.

ION MARIN ALMĂJAN

- PROZATOR ȘI PUBLICIST

Uă aduc aminte că revista „Scrisul bănăţean” a apărut în vremuri grele, în timpul bolșevismului românesc, când fiecare cuvânt era privit prin ochiul blestemat al cenzorilor. Prin bărbăție, prin credință, prin greșeli, prin multe greșeli, conducerea de atunci, sub Alexandru Jelebeanu, a reușit să o ducă spre capăt. Așa se face că în această revistă a apărut, pentru prima dată în România, Blaga. Acel Blaga ostracizat, unul dintre cele mai mari talente pe care le-a produs România. A avut curajul să-l strecoare - cu o traducere la început, mai apoi cu alte texte. Este foarte importantă această revistă. Sentimental este foarte importantă. Eu aici am debutat în 1962, în această revistă, cu o povestioară oarecare, iar ca mine au fost mulți.

RĂZVAN HRENOSCHI

- DIRECTOR EXECUTIV AL DIRECTIEI COOPERARE ȘI INFORMATICĂ A CONSILIULUI JUDEȚEAN TIMIȘ

Am cunoscut Revista „Scrisul bănăţean” cum a subliniat și domnul Ion Marin Almajan. Cu ajutorul lui Dumnezeu, sper să reușim să o aducem iar în actualitate. Ideea unei reviste de cultură este mai mult decât salutată. Partea financiară trebuie să vină în completarea celeilalte părți, ca să consfințească o muncă. Munca există. Sigur, și resursele financiare vor ajunge să o mențină și să o susțină.

IOAN HAȚEGAN

- ISTORIC

Avem ce oferi cititorilor din întreaga țară, dar și bănăţenilor plecați peste mări și țări, prin cele cinci continente. Ar fi de dorit ca și aceștia să se apropie de „Scrisul bănăţean”, pentru că au de povestit experiențele lor de o viață, unele tragice, altele frumoase. Am avea de învățat multe de la acești oameni care, dezrădăcinați de avatarurile istoriei recente, au rămas în suflet bănăţeni și care iubesc Banatul mai mult chiar decât noi, cei rămași acasă.

VASILE TODI

- PREȘEDINTELE UNIUNII JURNALIȘTILOR DIN BANATUL ISTORIC

Doamnelor și domnilor,

Uă mulțumesc tuturor, atât în numele Senatului Uniunii Jurnaliștilor din Banatul Istoric, cât și al meu, personal, pentru prezența dumneavoastră la reînnoirea peste decenii a destinului unei reviste pe care, nici măcar istoria, atunci când și-a ieșit din minți, nu a putut să o facă uitată. Mulțumesc, totodată, conducerii Uniunii Scriitorilor din România - filiala Timișoara, pentru buna organizare a prezentării acestui prim număr, cum și a altor reviste editate de instituția noastră, dar în mod special, maestrului Cornel Ungureanu, pentru felul aparte în care a încurajat și susținut efortul nostru de a reșeza la temelie cultura bănăţene și nu numai, această cărămidă întemeietoare.

Înțelegând că spiritul critic este o prezență endemică pe acest pământ românesc, vă asigur că observațiile dumneavoastră, de acest gen, ne vor îndrepta, iar de vor fi spre laudă, ne vor îndemna. Este bine să știți însă, că noi, cei vremelnici numiți de Senatul Uniunii în fruntea acestei nemuritoare reviste, credem în concluzia brâncușiană: „Dacă Arta e creată spre a stăpâni, dacă e născută pentru a lăcrima și pentru a te ruga, noi o vom face pentru a o trăi!”

CORNEL UNGUREANU

- PREȘEDINTE AL FILIALEI TIMIȘOARA A UNIUNII SCRITORILOR DIN ROMÂNIA

În primul număr din „Scrisul bănăţean”, există o poezie de Ion Bănuță, debutant în „Scrisul bănăţean”. În „Scrisul bănăţean” au debutat câteva zeci de poeți, pe care i-am uitat, la fel cum i-am uitat pe cei care au făcut ca revista aceasta să prelungească o tradiție culturală. Am lăudat de mult această inițiativă a domnului Vasile Todi. Mă bucur foarte mult că această revistă poate fi sprijinită, fiindcă ceea ce am propus și ceea ce înfăptuiește domnul Vasile Todi are nevoie de continuitate, în numele acestei tradiții culturale bănăţene.

VIREL ROMAN

- PROFESOR LA UNIVERSITATEA DIN BREMEN

Armăresc ce se întâmplă aici și sunt bucuros să colaborez cu Vasile Todi de aproape 20 de ani, să particip la efortul său constant. În ceea ce privește demersul lui Vasile Todi, eu sunt surprins că acolo unde eu vedeam probleme, el vedea mereu soluții. Și mă întrebam cine avea dreptate, el sau eu? El a avut întotdeauna dreptate.

Asta nu înseamnă că Vasile Todi este perfect, dar contribuția sa la cultura bănăţeană, prin revistele pe care le editează și care ajung în fiecare colț al Banatului, frumos imprimate și tipărite, cu știri doar din comuna respectivă, este un merit valoros. Acum mă gândesc că Vasile Todi este un Cristofor Columb al Banatului în tot ceea ce face în cultură, și nici măcar nu realizează, la fel cum Columb nu a știut că a descoperit America.